

УДК 37.015.31.17.022.1]:37.091.212

*Марина Шемуда,
викладач кафедри іноземної філології
та методики викладання
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький педагогічний
університет імені Григорія Сковороди»*

ДУХОВНО-МОРАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ГУМАНІЗАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

У статті йде мова про необхідність відродження духовного потенціалу майбутніх учителів, формування духовного світу студентів в умовах гуманізації вищої освіти України. Наголошується на тому, що сучасна парадигма вищої школи повинна бути спрямована на підготовку не тільки фахівця, висококompетентного професіонала, але й духовно розвиненої особистості.

Ключові слова: *духовність, духовне становлення особистості студента, духовне виховання, гуманізація.*

В статтє обосновывается необходимость возрождения ценностно-содержательного духовного потенциала учителя, формирования духовного мира студентов в условиях гуманизации образования Украины. Подчеркивается необходимость подготовки не только высококвалифицированного профессионала, но и духовно развитой личности.

Ключевые слова: *духовность, духовное становление личности, духовное воспитание, гуманизация.*

In the article the necessity of revival of valued-contensive spiritual potential of a teacher and forming of the students' spiritual world are grounded. The nessesity of forming not only a professional but also a spiritually-developed personality is accented.

Key words: *spirituality, spiritual becoming of personality, humanization, spiritual education.*

Характерною особливістю сучасного українського суспільства є поступова втрата духовно-моральних, історичних та культурно-гуманітарних пріоритетів і цінностей. Особливого значення ця проблема набуває у системі вищої педагогічної освіти. Відомо, що рівень розвитку всієї молоді в силу свого високого духовного й інтелектуального потенціалу визначає студентство.

Для подолання глибокої системної кризи в усіх сферах життєдіяльності та формування гуманістично-орієнтованого суспільства, у

якому одним із визначальних чинників є духовний розвиток, необхідно забезпечити інтенсифікацію духовно-інтелектуального потенціалу суспільства, пріоритетність розвитку культури, мови, науки, освіти та виховання.

Сьогодні на перший план виступила підготовка «вузького» спеціаліста, який ефективно виконує призначені йому функції, що деформує загальнокультурну підготовку людини, призводить до стандартизації особистості. Сучасна парадигма вищої школи повинна бути спрямована на підготовку не тільки фахівця, висококомпетентного професіонала, але й духовно розвиненої особистості, яка гармонізує єдність духовно-морального і духовно-фізичного виховання.

Філософське обґрунтування природи духовності та моралі представлене в роботах В. Баранівського, М. Бердяєва, В. Соловйова, П. Симонова, А. Комарової, С. Кримського, В. Табачківського, С. Пролєєва та ін. Взаємозв'язок духовного і фізичного, фізичного і естетичного виховання особистості, учнівської та студентської молоді знайшли своє відображення в роботах О. Баранова, В. Бондаровської, В. Бойка, М. Булатова, С. Бубки, Л. Волкова, В. Горащука, А. Лапутіна, С. Лещенка, О. Олексюк, В. Платонова, Т. Ротерс, О. Суської та ін.

Аналіз літератури щодо означеної проблематики свідчить про її актуальність. Незважаючи на це, існує ряд невирішених проблем, що стосуються питання реформування освітнього процесу вищих навчальних закладів на основі урахування тенденції особистісного розвитку студентів, їх ціннісних орієнтацій та духовно-моральних якостей. Тому метою нашої статті є розгляд деяких аспектів питання духовно-морального виховання студентів вищих навчальних закладів в умовах гуманізації вищої освіти.

У всіх нормативних документах, прийнятих в Україні в останні роки йдеться про гуманістичні принципи освіти і посилення виховної роботи в навчальних закладах. Зазначимо, що сучасна світова гуманістична думка виходить з того, що сама людина, її права і обов'язки мають перебувати в центрі уваги держави і суспільства.

Саме з цих позицій сформульовані завдання в Державній національній програмі «Освіта», в якій, зокрема, зазначено: «Гуманізація освіти полягає в утвердженні людини як найвищої соціальної цінності, розкритті її здібностей та задоволенні різноманітних освітніх потреб, забезпеченні пріоритетності загальнолюдських цінностей, гармонії стосунків людини і навколишнього середовища, суспільства і природи» [3].

Потреба в самоосвіті та духовній самостійності, критична спрямованість мислення, її продуктивність у засвоєнні знань і людської культури – це складові гуманітарної культури, що формується на всіх рівнях педагогічного процесу в навчальній, науковій і культурній діяльності студентів, і є однією із складових загальної культури спеціалістів. Висока цілісна культура створюється усім устроєм

суспільного життя, а підґрунтям, яке формує тенденції гуманізації суспільства, його основні якісні характеристики, рівень цивілізованості є освіта і виховання.

Проявом гуманізації, на нашу думку, є духовність як абсолютна цінність людського життя, основа цілісності і душевного здоров'я людини. «Мені здається, – пише В. П. Андрущенко, – що перспектива людства в кінцевому розумінні – в його високій духовності» [1, с. 3–7].

Духовність можна розглядати як діалектичний синтез світоглядної, естетичної і моральної культури, який реалізується у практичній діяльності особи і суспільства і зумовлює свободу мислення і творчості людини. Сутнісною характеристикою духовності є прагнення зміни існуючого стану життєдіяльності людини і досягнення нею нового якісного рівня.

Духовність для студента – це можливість самореалізації на основі вищих цінностей: моральності, поваги, творчості, для викладача – це уникнення принизливого ставлення до студента, це величезна відповідальність перед власною совістю, а також необхідність виконання функції духовного референта, взірця для наслідування («зміст духовної референтації в цілісному ототожненні особистості з образом значимої людини, включаючи її життєві злети і падіння, радощі та біль, життя і смерть» [5, с. 322].

І. Д. Бех стверджує, що морально-духовна вихованість молоді особистості нині є пріоритетною метою освітньої системи і пропонує реалізовувати відомий постулат про силу знання в дещо трансформованому вигляді (знання – гуманістично орієнтована сила) та з дотриманням деяких важливих принципів, а саме: національної спрямованості; культуровідповідності; гуманізації виховного процесу; цілісності; акмеологічного принципу; суб'єкт-суб'єктної взаємодії; особистісної орієнтації; превентивності; технологізації [2, с. 10–13].

Однією з проблем у галузі духовно-морального виховання студентів є вирішення питання про те, які складові сучасної культури можуть бути використані в реалізації поставленого завдання. Вирішення цієї проблеми ускладнюється тим, що в країні насаджуються не кращі зразки західної масової культури, які сприяють росту бездуховності серед молоді. Особливого значення надається духовно-моральному вихованню студентської молоді в роки навчання, адже залучення студентів в світ класичної культури – невід'ємна умова в створенні майбутніми вчителями культурного середовища в школах, де вони будуть працювати.

Перед вищою школою стоїть відповідальне завдання залучення студентської молоді в світ високохудожніх зразків вітчизняної культури. Необхідно розвивати в студентів художній смак, вміння критично сприймати твори мистецтва, вчити відрізняти справжні культурні цінності від різних підробок. Тільки звернення до кращих зразків вітчизняної класичної і сучасної музики допоможуть в реалізації духовно-морального

виховання молоді.

Вивчення національної музики сприяє розвитку в студентів розуміння самих себе як частини нації, національної особистості. Студент повинен розуміти, що інтерес сучасної педагогіки до неоціненної національної скарбниці – це усвідомлення тих колосальних зусиль сотень попередніх поколінь, які зумовили сьогоднішній рівень культури нашого суспільства. Проведення конкурсів, фестивалів, концертних виступів активізує студентів, розвиває їхній художній смак. Використання різних форм в процесі духовно-морального виховання формує широкий спектр особистісних якостей, індивідуальний світогляд, високий рівень духовного потенціалу.

Важливою складовою духовно-професійної підготовки студентів є «духовно-моральне середовище» (історико-національні християнські традиції, духовно-професійне патріотичне виховне орієнтування, духовно-професійна культура і етика), яке дозволяє розширити пізнавальний ефект особистості студента тощо.

Отже, реформування змісту загальноосвітньої підготовки повинно здійснюватися на основі:

- формування гуманітарного мислення, опанування рідною, державною та іноземними мовами;
- прилучення до літератури, музики, образотворчого мистецтва, надбань народної творчості, здобутків української і світової культури;
- осмислення історичних фактів, подій і явищ, різноманітності шляхів людського розвитку;
- формування світоглядної, правової, моральної, політичної, художньо-естетичної, економічної, екологічної культур;
- утвердження пріоритетів здорового способу життя людини;
- відображення у змісті історичної освіти закономірностей історичного розвитку, широке вивчення україно(народо)знавства, етнічної історії та етногенези українців, інших народів України;
- забезпечення естетичного розвитку особистості, оволодіння цінностями й знаннями в галузях мистецтв;
- формування етичних цінностей, починаючи з ранньої родинної освіти.

Досвід показує, що навчання, яке виключає духовно-моральну складову й орієнтоване лише на передання максимального обсягу знань і освоєння технологій, не забезпечує професійну успішність фахівця і неминує призводити до кризи соціально-культурної й особистісної ідентичності.

Стверджуючи, що «нам потрібні спеціалізовані інститути і неспеціалізовані люди», американський учений Р. М. Хатчинс, зокрема, стверджує, що сучасному суспільству потрібні не спеціальні школи, що готують некультурних професіоналів, а загальноосвітні вищі навчальні

заклади, що готують культурних інтелектуалів. На думку С. Хука (США), функція вищої освіти полягає не в тім, щоб навчити людину, «як жити», вона може жити і без цього. Людині треба дати перспективу – розуміння ідей, тенденцій, цінностей, а також навчити жити в злагоді із самим собою [7].

Можна сказати, що кінцевою метою гуманізації навчального процесу має бути розвиток професійно підготовленої морально-духовної особистості студента. Гуманітаризація освіти повинна призвести до того, щоб ми готували студента не тільки як висококваліфікованого фахівця, а як майбутню освічену, розвинену, культурну людину, моральні принципи якої не дозволяли б їй бути поганим фахівцем. Вважаємо, що духовно-моральне виховання є домінуючим стрижнем професійної підготовки майбутніх учителів. Вища школа повинна, перш за все, «виводити в люди», а вже потім – в перекладачі, менеджери, програмісти, науковці.

Отже, успіх здійснюваних в Україні реформ можливий за умови духовно-інтелектуального, культурного відродження, розвитку народу, підвищення його професійного, творчого потенціалу через реформування системи освіти з пріоритетом загальнолюдських цінностей, на національній основі, з виходом на новий рівень гуманітарної культури спеціалістів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Андрущенко В. П. Освіта має плекати духовність / Віктор Петрович Андрущенко // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія № 7. Релігієзнавство. Культурологія. Філософія : Зб. наукових праць. – Випуск 11(24) – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2007. – С. 3–7.
2. Бех І. Д. Законопростір сучасного виховного процесу / Іван Дмитрович Бех // Вища освіта України. – 2004. – № 1. – С. 10–13.
3. Державна національна програма «Освіта». Україна ХХІ століття. – К., 1994. – С. 9.
4. Джон Дьюї Моральные принципы в образовании / Джон Дьюи ; [пер. с англ. М. Олийнык]. – К., 2003. – 240 с.
5. Запесоцкий А. С. Образование: философия, культурология, политика / Александр Сергеевич. – М. : Наука, 2002. – 456 с.
6. Корецька А. І. Феномен освіти в контексті формування духовності / Корецька Антоніна Іллівна // Вища освіта України. – 2003. – № 4. – додаток. – С. 48–52.
7. О концепциях высшего образования: некоторые мнения // Alma mater (Вестн. высш. шк.). – 2000. – № 4. – С. 8.